

İbrahim Mirzə Halvaçioğlu ilə birgə Kirman və Yəzd səfərini uğurla başa çatdırdıqdan sonra, Sultaniyə Cəməninə - Şah İsmayılın hüzuruna gəldi. İbrahim Mirzə yaxşı bildirdi ki, Şah talan olmuş əhalinin vəziyyəti ilə marqlanacaq. İnsanların əmlaklarının özlərinə qaytarılıb-qaytarılmadığını soruşacaq. Ona görə də Bayqu Bahadurun və Canvəfa Mirzənin soyğunçuluq yolu ilə, qarətlə əldə elədikləri nə varsa, hamısını Qızılbaş ordusunun nəzarəti altında sahiblərinə, qətl və qarət zamanı öldürülənlərin varislərinə çatdırdı. Bəzi işləri, xüsusilə idarəetmə və nizam-intizam qaydalarının bərpasını da yoluna qoymuş, yalnız bundan sonra əsir götürdüyü Canvəfa Mirzə və Şeybani xan ordusunun digər 20 nəfərə yaxın adlı-sanlı döyüşçüsünü də götürüb, şahın hüzuruna çatmışdı.

Şah Canvəfa Mirzənin Şeybani xanın qohumu olduğunu biləndə, onun qollarının qandallarını açdırdı. Öz hüzurundakı qələbə məclisinin hörmətli yerində əyləşdirdi. Digər əsir döyüşçüləri də diqqətdən kənarda qoymadı. Orası da vardı ki, özbək hakiminin Şah İsmayıl sarayına nifrəti hər kəsə bəlli idi. Elə bu səbəbdən də Canvəfa Mirzəni və döyüşçüləri də sağ qoymağın tərəfdarı olmayanlar da vardı. Qəzəbə qarşı qəzəb göstərmək istəyən Qızılbaş əmirlərinin bəziləri Canvəfa Mirzə və döyüşçülərini gecikmədən edam etməyi təklif edir, öz təkliflərini də belə əsaslandırır ki, onlar Qızılbaş səfəvi ərazilərində gördüklərini Şeybani xana çatdıracaq, bununla da müşahidələrindən gələcək döyüşlərində bəhrələnəcəklər. Amma, Şah bu təkidli tələblərlə razılaşmadı. O, Canvəfa Mirzə ilə necə rəftar edəcəyini artıq qərarlaşdırmışdı. Axır ki, məclisin bir məqamında Şah üzünü Canvəfa Mirzəyə tutdu:

-Sən hörmətli Şeybani xanın adlı-sanlı döyüşçüsü, çox məşhur sərkərdəsisən. İndi mən səni azad edirəm.

-İltifatın artıq olsun şah, məni öldürməməklə insanlığın ucalığında olmağını göstərirsən.

- Canvəfa Mirzə bu sözləri deyib ayaq üstə durduğu yerdə üç dəfə təzim elədi. Hiss olunurdu ki, o, ölümünə qurtulmağına çox sevinir.

Hüseyinbala MİRƏLƏMOV

Səfəvi elçisi və əsirlər 1510-cu ilin payızının başlanğıcında artıq Məhəmməd xan Şeybaninin sarayına getmişdilər. Məhəmməd xan Şeybani elçiləri qəbul et-sə də, soyuq münasibətini açıq-aşkar büruzə verdi. Şahın məktubunu Lahicanədən alıb oxuması üçün Mirzəyə verdi. Canvəfa Mirzənin və döyüşçülərin sağ-salamat geriye qaytarılmasını isə Qızılbaş hökmdarının qorxaqlığı və casarətsizliyi kimi yozdu. Elə məclisdə-cə şahın ünvanına hədyan sözlər dedi:

-Şeyx Məhiyyəddin, sən özün də yaxşı bilirsən ki, hökmdarlıq ana xətti ilə keçə bilməz, axı Səfəvi ocağında da az-çox ədalətli və ağıllı adamlar varsa, onlar sizin hökmdarınıza başa salmalıdırlar ki, hakimiyyəti qaytarıb Uzun Həsənin varislərinə versin. O ki qaldı İsmayıla, qoy, ulu babalarının yolu ilə gedib dərvişliklə məşğul olsun.

Şeyx Məhiyyəddin Lahicani Şeybani xanı səbrlə dinlədi. Yalnız o sözünü qurtarandan sonra ədəb-ərkanla sözə başladı.

-Hörmətli hökmdar, bizim şahımız sizin əsliniz, soyunuz haqqında həmişə hörmətlə danışıq. İndi, bu hörmət və ehtiram müqabilində özbək hakiminin dediklərini olduğu kimi şahımıza çatdırı bilmərəm.

-Şeyx, mən istəyirəm ki, dediklərim necə varsa, elə də İsmayıla çatdırılsın.

hərbi yürüş səfərinə çıxmağa hazırlıq əmri verdi. Onun belə ciddi cəhdlə Səfəvilər üzərinə yürüşə hazırlaşması xəbəri tezliklə Şah İsmayıla yetişdi. Onsuz da Şeyx Məhiyyəddinlə birgə gəlmiş Taclı Bahadır Məhəmməd Xan Şeybaninin məktubunu da şaha çatdırmışdı.

Özbək hakimi ilə aradakı bu qarışıqlığın bir aydınlaşan gününə çatacağını düşünən şah, hərbi yürüşə hazırlığın vəziyyəti ilə tanış olmaq qərarına gəldi. Bütün ehtiyatda olan Qızılbaş qoşunlarının hərbi keçidi hazırlandı. Süvarilər, piyadalar, kəşfiyyat dəstələri... bir sözlə Qızılbaş qoşunlarının ən adlı-sanlı dəstələri bu hərbi-rəsmi baxışa toplanmışdı. Şah əvvəlcə bir hündür tərəfdə dayanıb qoşunun ön cərgələri ilə üz-üzə dayanmaq, onlara sözünü demək istəyirdi. Amma, nizamla düzülmüş Səfəvi qoşununun ucu-bucağı görünmürdü. Şah göstəriş vermişdi ki, Məhəmməd Xan Şeybanidən məktub gətirən Taclı Bahadır və onun yanındakılar da Səfəvi qoşunlarının toplanışına baxsın. Taclı Bahadırın özü əslində təcrübəli döyüşçü idi. Əvvəlcə o düşündü ki, biraz nizamlı qüvvələri Şah onun gözlərinin qabağında nümayiş etdirir. Məhəmməd xan Şeybaniyə qarşı dura biləcək gücdə olduğunu göstərmək istəyir. Amma Taclı Bahadır ucu-bucağı görünməyən Qızılbaş qoşunlarının böyük Sultaniyə Cəmənidəki düzdə əzəmətli görünüşünü seyr etdikdən sonra vahimələndi. O, başa düşdü ki, Şeybani xan ordusu nə qədər güclü olsa da, elə bir əzəmətli orduya qalib gəlmək iqtidarında deyil.

Hüseyn Lələ bəy Şahın ağ rəngli atının gətirilməsini əmr etdi. Şah başa düşdü ki, Hüseyn Lələ bəy istəyir ki, o çıxış eləsin, Qızılbaşlara öz ürək sözlərini desin. Şahın atı qabaq ayaqlarının dırnağı ilə yeri eşir, sanki başı ilə irəlini göstərir. Şığımaq üçün yüyəninin boşaldılmasını istəyirdi.

Qızılbaşlar şahı ağ köhlənin üzərində görən kimi hündürdən qışqırdılar:

-Var olsun şahımız, canımız fəda olsun mürşüdü-müzə.

Hər tərəfdən gurultulu var olsun! Var olsun! - sədaları davam etməkdə idi.

Şah əlini yuxarı qaldırdı, bir anlıq ucu-bucağı görünməyən düzdə sakitlik yarandı. Şah köhləni hərəkətə gətirib ilk dəstəyə yaxınlaşdı.

-Ey Səfəvi xanədanının canfəda döyüşçüləri, siz, hər an ölkəmizin sərhədlərini qorumaq üçün döyüşə atılmağa hazırsınız, mən bunu yaxşı bilirəm. İndiyə qədərki döyüşlərdə sizin hər birinizin igidliyi, qorxmazlığı unudulmayıb. Ancaq bu gün yenidən ən şərəfli bir döyüşə girməyə məcburuq. Mən sizin qorxmazlığınıza, igidliyinizə güvənirəm, mənim Qızılbaşlarım!..

ÇALDIRANA GEDƏN YOL

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Şah İsmayıl Qızılbaş əmirlərini bir-bir nəzərdən keçirdi. Əmirlər onun baxdığını görüb yer-yerdən diləndilər:

-Şahımızın mərhəməti çox böyükdür, Allah onun ömrünü uzun eləsin.

Yalnız bundan sonra Şah İsmayıl göstəriş elədi ki, Canvəfa Mirzənin və döyüşçülərin səfər tədarükü başlansın, elə sabah onlar öz vətənlərinə yola salınsınlar.

Əmirlər də hiss edirdilər ki, Şah Canvəfa Mirzəni öldürməməkdə belə bir məqsədi Şeybani xana çatdırmaq istəyir ki, hələ də barışıq imkanı var.

Doğrudan da, Şah İsmayıl Məhəmməd xan Şeybani ilə sonuncu, həlledici savaşa girişmək istəmirdi. Elə bu səbəb üzündən də Canvəfa Mirzəni və döyüşçüləri Şeybani xanın hüzuruna aparmalı olan dəstə hazırlananda xüsusi bir elçi heyəti də göndərdi. Şeyx Məhiyyəddin Lahicani adlı çox elmlı və bilikli bir şəxsi də nümayəndə heyətinin başçısı kimi göndərməli oldu. Şeyx Məhiyyəddin Qızılbaşlar arasında çox tanınmış və hörmətli şəxs idi. Bu vaxta qədər şahın elçiliklərinə onun atası Şeyx Məhəmməd başçılıq edirdi. İndi Şeyx Məhəmməd qocalıb əldən düşsə də, oğlu Şeyx Məhiyyəddin meydanda idi. Onu da qeyd etmək yerinə düşər ki, Şah Şeyx Məhiyyəddinin xətrini çox istəyirdi. Uşaqlıq və yeniyetməlik çağlarında Şeyx Məhəmməd ona müəllimlik etmişdi.

Hökmdar öz müəlliminin oğlunu Şeybani xanın hüzuruna yola saldı. Göndərdiyi məktubda da Məhəmməd Xan Şeybaniyə hörmətlə müraciət etdi:

Elçilər və əsirlər Şeybani xanın hüzuruna yola salınsa da, Qızılbaş əmirləri özbək hakiminin müharibə etmək niyyətindən əl çəkməyəcəyini bir daha şaha bildirdilər. Ona görə də Qızılbaşlar çox böyük ciddi-cəhdlə müharibəyə hazırlaşmaqda idilər.

romandan səhifələr

Məhəmməd xan Şeybani bu sözləri hökmə və eləcə də qəzəblə dedi. Əslində, o, bu hökm və qəzəbi ilə şeyx Məhiyyəddin Lahicaniyə daha nəşə deməyə yer qoymurdu. Amma, Şeyx Məhiyyəddin başı ilə özbək hökmdarına razılıq bildirdi. Və hiss elədi ki, bu razılıqdan Məhəmməd Xan Şeybani xeyli məmnun oldu. Və bu məmnunluğun ayırdığı fürsəti qaçırmadı.

-Hökmdar sağ olsun, bir elçi, bir hökmdarın sözünü qədərincə yetirə bilmək iqtidarında olmaz. Ona görə də, hökmdar dediklərini bir kağıza yazıb öz nümayəndəsinə versə, daha yaxşı olar. - Şeyx Məhiyyəddin beləcə də dedi və Məhəmməd xan Şeybaninin ətrafındakıları da nəzərdən keçirdi. Hiss elədi ki, nəzərindən keçirdiyi şəxslər də, onun dediyi təklifə etiraz etmədilər.

Beləliklə, Məhəmməd xan Şeybani yenə Şah İsmayıla həqarət dolu bir məktub yazdı, Taclı Bahadır adlanan şəxsə verib, Şeyx Məhəmməd Lahicani ilə birlikdə Səfəvi hökmdarının yanına yola salındı. Həmin məktubda o, lovğalanaraq öz imkanlarının aşib-daşdığından danışırdı.

Məhəmməd xan Şeybaninin belə qürrələnməsinin və lovğalığının başqa səbəbləri də vardı. O, Səfəvilərin itaəti altında olan ərazilərin bəzi hakimlərini məktub yazaraq dilə tutmuş, onları Şah İsmayıla qarşı itaətsizliyə sövq etmişdi. O, bəzi hakimlərdən itaətsizlik edəcəklərinə dair cavablar almışdı. Beləliklə, ona elə gəlirdi ki, əgər Şah İsmayıla birdəfəlik qarşılaşmalı olsa, həmin itaətsizliyə vəd edənlər də, Qızılbaşlara arxadan zərbə vurur, onu belə olan halda çox asanlıqla aradan götürə bilər.

Onsuz da Şeybani xan Şeyx Məhəmməd Lahicaniyə yola salan kimi, Səfəvi sərhədlərini keçmək üçün

Şahın sözü bitməmiş Qızılbaşların cavab harayları elə bir əzəmətlə gurladı ki, səs uzaq üfüqlərəcən yayıldı. Şah köhləni nizamli cərgələrin arası ilə çapdı. Hər yaxınlaşdığı dəstənin önündə dayanır, bir neçə kəlmə deyirdi. Qızılbaşlar isə onun sözlərinə: - Canımız fəda olsun mürşüdü-müzə! - harayı ilə cavab verirdilər.

Qızılbaşların bu sıra baxışından şahın qəlbi fərəhlə döyünürdü. O, önündəki qüvvələrin məğlubedilməzliyinə inanırdı. Çünki o hiss edirdi ki, elə Qızılbaşlar da ona inanırlar. Hətta, Qızılbaşların məğlubedilməzliyi haqqında söz-söhbət o qədər geniş yayılmışdı ki, orduya yazılmaq üçün gələnlərin ardı-arası kəsilmirdi.

Hətta yaşlı döyüşçülər də orduya qayıdır və mütləq Şeybani xanla Şavaşda iştirak etmək istədiklərini bildirirdilər. Səhəri gün hərbi səfərin ilk dəstələri yola düşməzdən əvvəl altmış yaşını ötürmüş bir döyüşçü şahla görüşmək istədiyini bildirdi. Şah onu görən kimi tanıdı. Bu Ərdəbilli Məhəmməd Danə idi. Hərb elmini yaxşı bildiyinə görə, ona "Danə" ləqəbi vermişdilər. Çoxlu döyüşlərdə iştirak etmiş, ad-san qazanmışdı. Əvvəlcə Şah İsmayılın babası Şeyx Cüneydin ordusunda savaşmış, sonra Şeyx Heydərin ən igid döyüşçülərindən biri olmuşdu.

Şah onu görən kimi özü irəli yeridi. Məhəmməd Danə də onunla qucaqlaşib görüşdü. Yanındakı gənci də şaha təqdim etdi:

-Bu da mənim oğlum Əxi Sultandır.

Şah Əxi Sultanla da isti görüşdü. Sonra da üzünü Məhəmməd Danəyə tutdu:

-Buraya gəlməkdə bir məqsədin, məramımın varmı? - deyər soruşdu.

(Davamı var)